

„...hisz minden alkotmányjogi tanulmányban van politikum”

Csekey István írásai a kormányzói jogkör reformjáról

SCHWEITZER GÁBOR¹

A két világháború közötti Magyarország megtartotta monarchikus államformáját, de az államfői tisztséget 1920-ban ideiglenes jelleggel a kormányzóval töltötték be. A kormányzó hatásköreit eredetileg az uralkodói jogosítványokra, valamint a köztársasági elnöki jogkörökre figyelemmel állapították meg. A kormányzó hatásköreit utóbb több alkalommal is kibővítette a törvényhozás. Ez a konstrukció némi bizonytalanságot eredményezett Magyarország tényleges, monarchikus és republikánus elemeket vegyítő államformáját illetően. Ezekre az ellentmondásokra hívták fel a figyelmet Csekey István jogászprofesszor nagy szakmai vitát is kiváltó, korabeli tanulmányai és hírlapi cikkei is.

Kulcsszavak: Magyarország, két világháború közti időszak, államforma, kormányzó, monarchia, köztársaság, történeti alkotmány

*„...There is Politics in Every Study of Constitutional Law”
István Csekey’s Writings on the Reform of the Regent’s Powers*

In the inter-war period, Hungary retained its monarchical form of government, although in 1920 the position of head of state was filled, on a provisional basis, by the regent instead of the monarch. The powers of the governor were originally established in light of the powers of the monarch and the president of the republic. The powers of the regent were subsequently expanded on several occasions by the legislature. This construction resulted in some uncertainty regarding Hungary’s actual form of government, which mixed monarchical and republican elements. For these contradictions, public law professor István Csekey’s contemporary studies and newspaper articles drew attention, which provoked debates among legal scholars at the time.

Keywords: Hungary, inter-war period, form of government, regent, monarchy, republic, historical constitution

¹ Egyetemi tanár, Nemzeti Közszerzői Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar; tudományos főmunkatárs, HUN-REN Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, e-mail: Schweitzer.Gabor@uni-nke.hu

A kormányzói jogkör kiterjesztéséről és a kormányzóválasztásról szóló 1937. évi XIX. tc. elfogadása után közzétett írásában Gáspár Zoltán, a *Szép Szó* publicistája finom gúny kíséretében mutatta be az államfői jogosítványok kiterjesztésére irányuló szakmai javaslatokat.² A „nagy közjogi háborúság” kirobbanását Csekey István,³ a szegedi tudományegyetem politika tanszékének professzora *A kormányzói jogkör kiterjesztése* című, a *Magyar Szemle* folyóiratban közzétett írásának tulajdonította.⁴ Ebben lehetett is némi igazság, hiszen Csekey István javaslatai nagy visszhangot váltottak ki a megjelenést követő hónapokban.⁵ A teljességhez az is hozzátartozik, hogy a közjogi irodalom az alkotmányosság helyreállításáról és az állami főhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről szóló 1920. évi I. tc. – és annak módosításai, az 1920. évi XVII. tc., az 1926. évi XXII. tc., valamint az 1933. évi XXIII. tc. – elfogadása óta kitüntetett figyelmet szentelt a korszak közjogi arculatát jelentősen befolyásoló kormányzói méltóságnak és kormányzói jogkörnek. Noha a IV. Károly uralkodó jogainak és a Habsburg-ház trónöröklésének megszüntetéséről szóló – egyúttal a királyság „*ősi államformáját*” szándékai szerint fenntartó – 1921. évi XLVII. tc. a kormányzó jogköreit közvetlenül nem érintette, a kormányzó *sui generis* államfővé válásához és az ideiglenes jelleg fokozatos relativizálásához mindenképp hozzájárult.⁶ Csekey István pedig azon közjogászok közé tartozott, akik az 1920. évi I. tc. megalkotásától kezdve rámutattak a szabályozás következtelenségeire, valamint a monarchikus államforma és a kormányzói tisztség szabályozása közti ellentmondásokra.

Köztársaság és királyság között?

Az önmagát a nemzeti szuverenitás kizárólagos törvényes képviselőnek nyilvánító, 1920 januárjában megválasztott nemzetgyűlés három napig tartó tárgyalást követően, 1920. február 28-án fogadta el az 1920. évi I. tc.-t, majd március 1-jén választotta meg Horthy Miklóst (1868–1957), a Nemzeti Hadsereg fővezérért Magyarország

² * Készült az NKFI-143008 sz. „Magyarország történeti alkotmánya egykor és ma”, valamint az ELKH Titkárság KSZF-15/2023. sz. „Magyarország történeti alkotmánya egykor és ma” c. kutatás keretében.

GÁSPÁR 1937: 116. A kormányzó jogállásához és jogköreihez átfogó jelleggel lásd SZABÓ 1996: 117–172, továbbá OLASZ 2009: 102–137.

³ Csekey István (1889–1963) a kolozsvári, strassburgi, heidelbergi és berlini egyetemeken végezte a jog- és államtudományi tanulmányait. 1912-től a kecskeméti református jogakadémián a közigazgatási jog, statisztika és művelődéstörténet tanára. 1918-ban habilitált magyar közjogból a budapesti tudományegyetemen. 1923 és 1931 között a tartui egyetem közigazgatási jogi tanszékének professzora. 1931-től 1940-ig, majd 1945–1946-ban a szegedi, közben 1940 és 1945 között a kolozsvári egyetem nyilvános rendes tanára. 1946-tól 1951-ben bekövetkezett nyugdíjazásáig a pécsi egyetem jogi kara magyar közjogi, utóbb alkotmányjogi tanszékének professzora. Életéhez és működéséhez lásd RUSZOLY 2003: 37–46, továbbá JUSZTINGER 2008: 23–35, valamint ANTAL–RUSZOLY 2020: 156–168.

⁴ CSEKEY 1937: 5–16. Lásd még SCHWEITZER 2020: 397–417.

⁵ A vita részleteihez lásd CSEKEY 1937: 105–161, továbbá KARDOS 1983: 61–73.

⁶ A detronizációhoz újabban lásd KÉPES 2022: 4–17, valamint TAMÁS 2022: 18–27.

ideiglenes államfői teendőket ellátó kormányzójává.⁷ Az ideiglenes államfő hatáskörét negatív taxáció útján állapították meg, amennyiben a kormányzó a törvényi korlátozások mellett gyakorolhatta a királyi hatalmat.⁸

A kormányzót – különösen az 1920. évi I. tc. által létesített kormányzói intézményt – a közjogtudomány nem sorolta az államélet rendes szervei közé, hiszen rendkívüli viszonyok jelenségeként olyankor tűnt fel az államéletben, amikor az uralkodó nem láthatta el alkotmányszerűen az államfői teendőket, illetve amikor a királynak a nemzettel való kapcsolata belső vagy külső zavaró körülmények miatt megszakadt. „Ilyenkor a kormányzó feladata az államfői teendőknek a megállapított korlátok között való ideiglenes ellátása.”⁹ Elvi különbség mutatkozott a személytelen királyi szervet – vagyis nem a király személyét, hanem a királyság intézményét – megjelenítő kormányzó, valamint a király személyét képviselő – „királyi gyámoltja nevében” eljáró – gyámkormányzó között. Tekintettel arra, hogy a kormányzó az „alkotmányjogi zavarok idejének rendkívüli jelensége”, jogkörét nem is lehetett intézményes jelleggel szabályozni.¹⁰ Azt ugyanis esetről esetre külön törvények állapították meg.

A hazai közjogtudomány képviselői közül Csekey István a legelsőek között hívta fel a figyelmet az 1920. évi I. tc. elfogadását követően a szűkre szabott kormányzói jogkör kiterjesztésének szükségességére, valamint az államforma körüli bizonytalanságokra.¹¹ Az *Uj Nemzedék* vezércikként jelent meg a fiatal kecskeméti jogakadémiai tanár *A kormányzó jogkörének kiterjesztése* című közjogi publicisztikája,¹² amelynek megállapításai utóbb beépültek a *Magyar Jogi Szemlé*ben megjelenő, *A kormányzó és jogköre* című terjedelmesebb tanulmányba.¹³

A vezércikk, majd az annak kibővítése alapján készült közjogi tanulmány egyik markáns, egyben a későbbi írásokban visszatérő megállapítása szerint az 1920. évi I. tc. szellemisége és rendelkezései a jogalkotói szándék ellenére több vonatkozásban is „köztársasági ízűek”. A nemzetgyűlés egyfelől ugyan megosztotta a hatalmat a törvényhozó testület és a kormányzó között, amivel közvetve elismerte, hogy az ország monarchikus államformája fennmaradt. „Szuverén akaratként kinyilatkoztatta, hogy az alkotmányosságot helyreállítottuk, tehát királyság vagyunk, nem pedig köztársaság.”¹⁴ Másfelől azonban nem vonta le ennek az egyébként helyesen felismert és törvénybe iktatott nagy fontosságú elvnek az alkotmányjogi következményeit. „Ahelyett, hogy az államformát a szent korona elmélete alapján osztotta volna meg a fő és a nemzettagokat képviselő nemzetgyűlés közt: az államfőt megillető jogoknak tekintélyes részét továbbra is fenntartotta magánál s ezzel a szuverenitásnak egész

⁷ A kormányzóhoz újabban lásd KÉPES 2020: 333–359.

⁸ SZABÓ 1996: 126.

⁹ MOLNÁR 1938: 15.

¹⁰ MOLNÁR 1938: 16.

¹¹ A két világháború közötti Magyarország államformájához újabban lásd SZABÓ 2020: 419–426, valamint TAKÁCS 2020: 445–462.

¹² CSEKEY 1920b: 1.

¹³ CSEKEY 1920a: 257–265.

¹⁴ CSEKEY 1920a: 259.

különös, köztársasági ízű szellemét csempészte be a magyar alkotmányba.”¹⁵ Csekey István szerint az 1920. évi I. tc.-nek egyértelműen kellett volna deklarálnia az államformát – természetesen a monarchikus államformát –, mert azt az államformát, amelyben Magyarország akkoriban vergődött, legfeljebb csak körülírni lehetett. Ezt az államformát Csekey István „tartalmában a királyság felé törekvő, de a köztársaság formáival erélyesen szakítani nem tudó” államformának tekintette.¹⁶ Ehhez a megállapításhoz attól függetlenül ragaszkodott, hogy az általa is idézett 2394/1920. ME sz. rendelet kimondta, hogy „mindaddig, amíg a törvényhozás másként nem rendelkezik, Magyarország törvényes államformája a királyság marad”, továbbá a hatóságokat, hivatalokat, intézményeket stb. a „királyi”, illetve a „magyar királyi” jelzővel kellett megjelölni.¹⁷ Csekey egyes kormányzói jogkörök – miként a törvénykihirdetési jog és a szuszpenzív vétójog – 1920. évi I. tc. általi szabályozása kapcsán szintén azt a következtetést vonta le, hogy ezek a rendelkezések is köztársasági ízeűek. „Az elnöki suspensiv veto-jog ellenkezik a monarchikus elvvel.” A monarchikus elv érvényesítése ugyanis azt kívánta volna meg, hogy felfüggesztő vétójog helyett törvényszentesítési jogot biztosítanak az ideiglenes államfő számára. Véleménye szerint kár volt ilyen „jakobinus elveket” becsempészni a történelmi magyar alkotmányba.¹⁸ Helytelenítette továbbá, hogy a kormányzót nem ruházták fel a nemzetgyűlés elnapolásának és feloszlásának korlátlan jogával, hiszen enélkül „az államfői hatalom normális gyakorlása el sem gondolható”.¹⁹ A kormányzó nemzetgyűlés általi jogi felelősségre vonására vonatkozó szabályozás kapcsán szintén republikánus hatásokat olvasott ki. „Sérthetlenség és felelősségre vonás egymás mellett meg nem állhatnak. A nemzetgyűlés itt megint köztársasági talajon mozgott.”²⁰ Kétségtelen, hogy a kormányzó felelősségre vonására irányuló, a weimari alkotmány szabályozásához hasonlatos rendelkezésekhez fűzött miniszteri indokolás a kormányzó közjogi állását a köztársasági elnök jogállásával azonosította. A kormányzói intézményben viszont Csekey István szerint nem lett volna szabad mást látni, mint a funkciói gyakorlásában akadályozott király helyettesét, vagyis a *régenst*.²¹ *Nem látta továbbá annak okát sem, hogy miért kellett megvonni a kormányzótól a főkegyúri jog gyakorlását, az amnesztiajogot, valamint a nemesség adományozásának jogát.*²²

Nem is annyira a kormányzói jogkör kiterjesztésére irányuló javaslatokat tartathatjuk igazán jelentősnek ezekben az írásokban, hanem annak hangsúlyozását, hogy az 1920. évi I. tc. szellemiségét és rendelkezéseit Csekey István „köztársasági ízünek” tekintette. Az alkotmányosság helyreállítása során ugyanis a jogalkotó nem foglalt egyértelműen állást az általa kiemelten fontos történelmi alkotmány alapján a monarchikus

¹⁵ CSEKEY 1920a: 259.

¹⁶ CSEKEY 1920a: 259.

¹⁷ CSEKEY 1920a: 260.

¹⁸ CSEKEY 1920a: 261.

¹⁹ CSEKEY 1920a: 262.

²⁰ CSEKEY 1920a: 262.

²¹ CSEKEY 1920a: 257.

²² CSEKEY 1920a: 262.

„...hisz minden alkotmányjogi tanulmányban van politikum” – Csekey István írásai...

államforma fenntartása mellett, ugyanakkor a kormányzói méltóságot több szempontból is a történeti alkotmány hagyományaival összeegyeztethetetlen köztársasági elnöki jogállás alapján állapította meg.

Az államforma meghatározása körüli bizonytalanságok a kortársak egykorú munkáiban is feltűntek. A közvetlenül az 1920. évi I. tc. megalkotása előtti időszakban megjelenő tanulmányában Buza László, a sárospataki református jogakadémia professzora amellett érvelt, hogy 1918. október 31. óta jogi értelemben nem szűnt meg a monarchikus államforma Magyarországon, hiszen a nemzeti tanács, a forradalmi kormányzótanács, valamint a tanácskormány által kibocsátott normák nem ismerhetők el oly jogforrások gyanánt, mint amelyek megszüntették volna a királyság intézményét és helyébe képesek lettek volna a köztársasági államformát helyezni.²³ Látszólag paradox módon azonban Buza professzor azt állította, hogy Magyarország 1918. október 31. óta „tényleg nem monarchia, hanem köztársaság, de ez a tényleges állapot nem fedi a jogi állapotot”.²⁴ A tényleges állapot szerint Magyarország államformája köztársaság, ám jogilag monarchia, „s monarchia marad mindaddig, amíg az erre illetékes jogalkotó tényező – az összeülendő nemzetgyűlés – az államformát nem változtatja meg”.²⁵ A *de facto* és a *de jure* államformát egymástól lényegében megkülönböztető Buza László szerint tehát az államforma kérdésében nem – miként egy ideig az antant kívánta volna – népszavazás, hanem a törvényhozó testület jogosult dönteni.

Noha a IV. Károly sikertelen hazatérési kísérletei után elfogadott – a történeti alkotmány felfogásával mellesleg összeegyeztethetetlennek tekintett – 1921. évi XLVII. tc. immáron törvényi szinten is deklarálta, hogy a „nemzet a királyság ősi államformáját változatlanul fenntartja”, az államforma mibenléte körüli kételyek a továbbiakban is visszaköszöttek a szakirodalomban, illetve szakmai diskurzusokban.²⁶

Az államforma meghatározása körüli paradox helyzetre utaltak továbbá barabási Kun Józsefnek, a debreceni tudományegyetem közjogászprofesszorának Concha Győzőhöz, a budapesti tudományegyetem politikaprofesszorához 1923 szeptemberében intézett sorai is.

„Nagyon hibáztatom a kormányt annyiban, hogy a második nemzetgyűlés alatt még semmit sem tett az ősi alkotmány helyreállítása érdekében. Szerintem nem mentség, hogy nyomorult gazdasági helyzetünk szorul első sorban orvoslásra. Hiszen a legyőzött országokban mindenütt ugyanígy van és mégis ráértek nagyszabású alkotmányreformra. Nálunk pedig első sorban nem reformra, hanem a régi biztos alapra való visszatérésre, a mostani közjogi káosz megszüntetésére, a törvények uralmára volna szükség. Nálunk ma igazában nem királyság, hanem

²³ BUZA 1920: 84.

²⁴ BUZA 1920: 84.

²⁵ BUZA 1920: 84.

²⁶ Lásd TAKÁCS 2017: 80–89.

köztársaság van, kormányzóval az élen. És úgy látszik, a provizórium definitivummá akar átvedleni.”²⁷

Barabási Kun professzor markáns álláspontjának csupán az volt az egyetlen szépséghibája, hogy azt nem a nyilvánosságnak szánta, hiszen aggályait magánlevélben osztotta meg mesterével.

Hasonló kétkedő véleményt fogalmazott meg az államformát illetően Faluhelyi Ferenc, a pécsi tudományegyetem professzora 1926-ban megjelenő *Magyarország közjoga* című tankönyvében. Noha Magyarország államformája kapcsán az 1921. évi XLVII. tc. rögzítette, hogy a nemzet a királyság ősi államformáját változatlanul fenn tartja, az államfői teendők ellátásával megbízott kormányzó hatáskörét az 1920. évi I. tc. a királyi jogkörnél lényegesen szűkebben állapította meg, hiszen a kormányzó csupán a végrehajtó hatalom fejének tekintendő. Ebből az a következtetés vonható le, hogy Magyarország államformája „ma ténylegesen a köztársasági államformájú államokéhoz hasonló”.²⁸ Faluhelyi professzor tehát – lényegében Buza Lászlóhoz hasonlatosan – különbséget tett a de jure értelemben vett államforma és a de facto értelemben vett államforma között. Míg az előbbit a monarchiával, addig az utóbbit a köztársasággal azonosította. A Faluhelyi-féle tankönyvről írott recenziójában Egyed István egyáltalán nem tartotta szerencsésnek annak hangoztatását, hogy Magyarország államformája a köztársasági államformához hasonlatos. Álláspontja szerint ugyanis a kormányzó jogállását a „meg nem koronázott király” jogállásából lehet levezetni, amiből viszont aligha lehet az államforma „átmeneti” köztársasági jellegére következtetni.²⁹

Az államforma körüli kételyek továbbvitelében ugyanakkor Adolf Merklnek, a bécsi egyetem közjogászprofesszorának is szerepe lehetett, aki 1925 tavaszán a *Jogtudományi Közlöny* hasábjain elmélkedve jutott arra a következtetésre Magyarország államformáját illetően, hogy miközben az

„előrelátó politikai szem láthatja már a királyság körvonalait, a jogászi szem, amely tekintetét a már érvényben lévő jogszabályokra irányozhatja csupán, azonban nem lát egyebet, mint köztársaságot. Olyan köztársaságot, amelynek erősen arisztokratikus színezete van; olyan köztársaságot, amely a kormányzónak kétségkívül az uralkodóhoz hasonló sajátos jogállása folytán jogilag is elég közel áll a monarchiához vagy legalább is a prezidenciális rendszerű köztársasághoz.”

A kormányzó jogállására és hatáskörére tekintettel Adolf Merkl Magyarország államformáját „royalista színezetű arisztokratikus köztársaságnak” tartotta.³⁰ A bécsi

²⁷ Barabási Kun József levele Concha Győzőnek. Debrecen, (1923) szeptember 14. MTA Könyvtára Kézirattára, Ms 4811/380.

²⁸ FALUHELYI 1926: 6.

²⁹ EGYED 1927: 26.

³⁰ MERKL 1925: 33. Lásd még TECHET 2023: 11–54.

„...hisz minden alkotmányjogi tanulmányban van politikum” – Csekey István írásai...

közjogászprofesszor véleményét már csak amiatt is szükséges felidézni, mert Csekey István kormányzójogkör-reformját érintő későbbi írásaiban saját nézetei alátámasztása céljából hivatkozott erre az állásfoglalásra.

A Wiener Juristische Gesellschaft vendégeként Csekey István, aki akkoriban az észtországi dorpati (tartui) egyetem közigazgatási jogi tanszéke professzoraként működött, 1926. február 24-én előadást tartott Magyarország világháború utáni államjogáról. A Hans Kelsen által moderált rendezvényen Adolf Merkl is felszólalt, aki főleg amiatt tekintette köztársaságnak Magyarország államformáját, mert a kormányzót nem tartotta a király helyettesének, mivel király sem a jogban, sem pedig a valóságban nem létezett a korabeli Magyarországon. Ezzel a felfogással szemben viszont Csekey István arra hivatkozott, hogy az 1920. évi I. tc. megalkotása idején Magyarország jogi értelemben és ténylegesen is rendelkezett uralkodóval. A közjogi provizórium intézményeinek – mint kiegészítő jellegű intézményeknek – pedig nem az volt a funkciójuk, hogy a történeti alkotmányt megváltoztassák, hanem az, hogy a jogfolytonosságot helyreállítsák.³¹

Az Adolf Merkl-féle értelmezés hatását is jelezheti, hogy honfitársa, Karl Anton Rohan az általa alapított és szerkesztett *Europäische Revue* folyóiratban közzétett *Ungarn und Rumänien* című írásában – sajátos államformája miatt – Európa legképtelenebb államának tekintette Magyarországot:

„Magyarország a modern Európa legképtelenebb állama. Királyi köztársaság, király nélküli monarchia, amely a köztársaságtól csak annyiban különbözik, hogy egy mythos nevében kormányozzák. A királykérdés úgyszólván politikai tabu. A legitimizmus a szélső baloldali magától érthető álláspont, senki sem gondol arra, hogy a legitimizmust a dinasztikus hűség szép érzelmköréből átvigye a való politikába. Ez az állapot évtizedekig eltarthat és Szt. István koronája, ez a mindenha inkább misztikus, mint valóságpolitikai képzet továbbra is hatalmas, mert szellemi-vallásos erőforrás lehet abba a küzdelemben, amelyet a magyarok nemzeti létükért vívnak és végig akarnak küzdeni.”³²

Figyelemreméltó, hogy a tanulmány szerzője Magyarország államformáját a „királyi köztársaság”, illetve a „király nélküli monarchia” kifejezések használatával lényegében hibridnek tekintette, amennyiben az államformában rejlő fogalmi bizonytalanságok mellett a monarchikus és republikánus elemek egyidejű jelenlétét is érzékelt.

„... hisz minden alkotmányjogi tanulmányban van politikum”

Az 1930-as évek közepén a kormányzói jogkör újabb bővítését több körülmény tette időszerűvé. Egyfelől a kormányzói tisztséget betöltő Horthy Miklós életkora miatt merült fel az utódlás kérdésének rendezése, másfelől a titkos választójog tervezett

³¹ Budapesti Hírlap 1926: 3. Lásd még CSEKEY 1926.

³² SZOMBATFALVY 1929: 299.

bevezetésével indokolták „a kellő alkotmányos garanciák” bevezetésének szükségességét.³³ A politikai közbeszéd az úgynevezett alkotmányjogi reformok – a választójogi törvény, valamint a felsőházi törvény módosítása – kontextusában vetette fel a kormányzói jogkör kiterjesztésének lehetőségét. Az államfői jogosítványok bővítésének napirenden tartása viszont paradox módon a provizórikusnak tekintett jogrend „stabilizálására és állandósítására” is egyértelműen utalt.³⁴

A kormányzó és a király jogkörei közt fennálló alapvető különbségeket Csekey István az alábbiakban foglalta össze az 1937. évi XIX. tc. megalkotása előtt megjelenő tanulmányában:

- a kormányzó nem gyakorolhatta a törvényszentesítés jogát;
- a kormányzót a hadüzenet és a békekötés joga csak az országgyűlés előzetes hozzájárulása mellett illette meg;
- a kormányzó nem adományozhatott nemességet;
- a kormányzó nem gyakorolhatta a főkegyúri jogot;
- a kormányzó általános kegyelmezési joga korlátozott volt;
- a kormányzót felelősségre lehetett vonni;
- a kormányzót ideiglenes államfőként a „kormányzó” megjelölés és a „főméltóságú” cím illette meg.³⁵

Az alkotmányjogi reformok napirendre kerülése idején Csekey István újabb készítést érzett arra, hogy az államforma, valamint az államfő jogállásának és hatáskörének kérdésével foglalkozzon. Írásai ezúttal nem követték, hanem megelőzték a jogalkotót, hiszen egy megalkotás előtt álló törvényhez fűzött észrevételeket, illetve javaslatokat. A kormányzói jogkör kiterjesztéséről szóló tanulmányt 1936 nyarán juttatta el a Magyar Szemle Társaság folyóirata, a *Magyar Szemle* számára.³⁶ A tanulmányt kísérő levélben azt kérte Szekfű Gyulától, a folyóirat alapító főszerkesztőjétől, hogy lehetőleg a szeptemberi szám vezető cikként közöljék dolgozatát. Az idézendő levélrészlet Bethlen Istvánra, az egykori miniszterelnökre is hivatkozik, aki a Társaság elnökeként a folyóirat szerkesztőbizottsági elnöki tisztét is betöltötte.³⁷

„Úgy gondolom, hogy a cikk intenciói meg fognak felelni a folyóirat irányának. Maga Bethlen István több beszédében annak a nézetének adott kifejezést, hogy legelső alkotmányjogi lépésnek a kormányzói hatalomkör kiterjesztésének kell lennie. Bár cikkem nem nélkülözi a politikumot, hisz minden alkotmányjogi tanulmányban van politikum, de igyekeztem államtani, jogi és történelmi érvekkel alátámasztani okfejtésemet.”³⁸

³³ OLASZ 2009: 125.

³⁴ KARDOS 1985: 173.

³⁵ CSEKEYC 1937: 108.

³⁶ A *Magyar Szemle*hez lásd SAÁD 1997: 23–37.

³⁷ A *Magyar Szemle* és Bethlen István kapcsolatához lásd SZŐKE 1993: 738–749.

³⁸ Csekey István levele Szekfű Gyulának. Szeged, 1936. július 21. OSZK Kézirattár. Fond 7. Magyar Szemle Társaság. 299/17.

Válaszlevelében Szekfű Gyula arról biztosította Csekey Istvánt, hogy a maga részéről a legnagyobb örömmel közölné a tanulmányt, de annak „aktuális politikai vonatkozásai miatt” egymaga nem dönthet erről, és a kéziratot jóváhagyásra Bethlen István elé kell terjesztenie.³⁹ Az elkövetkező hónapokban azonban semmi sem történt. November folyamán Csekey István újra érdeklődött a kézirat sorsa iránt: „Most már ez a kérdés egészen a megvalósulás határához érkezett el, úgyhogy a további halogatás esetleg az egész cikk aktualitását veszélyeztetné.”⁴⁰ Szekfű Gyula válaszából kiderült, hogy Bethlen István általában egy-két hét leforgása alatt küldi vissza azokat a cikkeket, amelyeknek a tartalmával egyetért, vagy amelyeknek a megjelenését aktuálisnak tartja. A mostani körülményekből viszont Szekfű Gyula arra következtetett, hogy Bethlen István a téma tárgyalását esetleg a későbbi időkre kívánta halasztani.⁴¹

A halogatás lehetséges okait csak találgathatjuk. A szerkesztőség és különösen a kormánypártból a Gömbös Gyula miniszterelnökkel történt összezőrdülés miatt az előző évben távozó Bethlen István feltehetően arra várhatott, hogy kiderüljenek az alkotmányjogi reformokkal összefüggő kormányzati szándékok.⁴² A cikk megküldése ugyanakkor egybeesett Gömbös Gyula elhatalmasodó betegségének időszakával. A gyógyíthatatlan betegségben szenvedő kormányfő néhány hónappal későbbi halála után, 1936. október 10-én Darányi Kálmán vette át a miniszterelnöki teendőket. Az új kormányfő 1936. október 21-i parlamenti bemutatkozó beszédében a kormányra váró feladatok között hivatkozott a hivatali elődjétől megörökölt közjogi reformok meghozatalára: a titkos választójog bevezetésére, a felsőházi reform keresztülvitelére, valamint mindezeket megelőzve a kormányzói jogkör kiterjesztésére.⁴³ A közjogi javaslatok előkészítése érdekében Darányi Kálmán pártközi értekezlet összehívását is kilátásba helyezte. Ezen az 1936. december 2–4. közötti értekezleten a pártonkívüli képviselőként megválasztott Bethlen István is részt vett. Felszólalásában hangsúlyozta, hogy szükségesnek véli a kormányzói jogkör kiterjesztését, valamint az utódlás kérdésének rendezését is. Fontosnak tartotta továbbá, hogy „az a jogkör, amellyel a magyar királyok bírnak a törvényhozással szemben, visszaadassák a kormányzónak is, mint államfőnek”. Az abszolút vétőjog megadását viszont elleanezte, „mert ilyet a magyar alkotmány nem ismer”. Ez azonban véleménye szerint nem jelenti azt, hogy a kormányzó házfelosztási jogát és azokat az úgymond hasonló jogokat, amelyek a királyi hatalom körébe tartoznak, ne biztosítsák a kormányzó számára is.⁴⁴

³⁹ Szekfű Gyula levele Csekey Istvánnak. Budapest, 1936. [július 21-e után]. OSZK Kézirattár. Fond 7. Magyar Szemle Társaság. 299/18.

⁴⁰ Csekey István levele Szekfű Gyulának. Szeged, 1936. november 12. OSZK Kézirattár. Fond 7. Magyar Szemle Társaság. 299/21.

⁴¹ Szekfű Gyula levele Csekey Istvánnak. Budapest, 1936. [november 12-e után]. OSZK Kézirattár. Fond 7. Magyar Szemle Társaság. 299/20.

⁴² A Gömbös Gyula és Bethlen István közötti konfliktushoz lásd ROMSICS 1991: 254. skk., valamint GERGELY 2001: 285. skk.

⁴³ Az 1935. évi április hó 27-ére hirdetett Országgyűlés Képviselőházának naplója X. kötet 1936.

⁴⁴ Magyarország 1936: 4.

Bethlen István néhány nappal a pártközi értekezlet előtt értesítette Szekfű Gyulát, hogy részéről nincs akadálya a kormányzói jogkör kiterjesztéséről szóló cikk publikálásának.⁴⁵ A *nihil obstat*-ról szóló értesítés kézhezvételét követően Csekey azt javasolta Szekfűnek, hogy a *Magyar Szemle* a januári számban közölhetné a kormányzói jogkör kiterjesztéséről szóló tanulmányát.⁴⁶

Csekey István tanulmánya részletesen foglalkozott az államforma kérdésével, továbbá röviden megindokolt javaslatokat fűzött a kormányzói jogkör kiterjesztéséhez. Az államformát illetően nem változott másfél évtizeddel korábbi véleménye. „Az az államforma [...], amelyben még ma is vergődünk, jogilag meg sem határozható, hanem legfeljebb körülírható ily módon: tartalmában a királyság felé törekvő, de a köztársaság formáival erélyesen szakítani nem tudó államforma.”⁴⁷ Ennek az állításnak a megerősítéseként Adolf Merkl megállapítását idézte fel, aki Magyarország államformáját royalista jellegű arisztokratikus respublikaként határozta meg.⁴⁸ Továbbra is hibáztatta ugyanakkor az 1920. évi I. tc. megalkotóit, hogy a kormányzó jogkörének korlátozásakor a magyar alkotmány szellemétől távol eső köztársasági alkotmányokra és a köztársasági elnökök jogkörére hivatkoztak. „Így állott elő az 1920: I. tc. teremtette jogi helyzet következtében egy meghatározhatatlan, felemás államforma.”⁴⁹ Az 1920. évi I. tc. hatálybalépésétől eltelt másfél évtizedet Csekey István jogi szempontból több korszakra osztotta fel. Amíg az első korszak a detronizációs törvény elfogadásával, addig a második korszak IV. Károly halálával ért véget, ám az utóbbi időpont a tanulmány megírása idején is tartó harmadik korszak kezdetét is jelentette egyúttal. Az első korszakban Magyarország törvényesen megkoronázott, de uralkodói jogainak gyakorlásában korlátozott uralkodóval rendelkezett. Vagyis Magyarország államformája monarchikus volt, ami indokoltá tette a király helyetteseként a *régensség* szabályozását a kormányzói intézmény alakjában.⁵⁰ A második korszakban Magyarország szintén rendelkezett törvényesen megkoronázott, ám törvény útján trónjától „abszurd módon” megfosztott uralkodóval. A trón megüresedése folytán keletkezett interregnum miatt ugyanakkor gondoskodni kellett az uralkodó helyettesítéséről.⁵¹ Az első két korszakban tehát „minden nagyobb ellenvetés nélkül” monarchiának lehetett tekinteni Magyarországot, ahol a kormányzót az irányadó törvényi rendelkezések értelmében az államfői teendők ideiglenes ellátásával bízták meg. Lényeges jogi változás IV. Károly halála után következett be, hiszen megszűnt a kormányzó királyhelyettesi jogállása. „A kormányzó ennek következtében de facto és de jure egyaránt államfővé vált, mert hisz rajta kívül most már más államfő, akit he-

⁴⁵ Bethlen István levele Szekfű Gyulának. Budapest, 1936. november 27. OSZK Kézirattár. Fond 7. Magyar Szemle Társaság. 187/111.

⁴⁶ Csekey István levele Szekfű Gyulának. Szeged, 1936. november 30. OSZK Kézirattár. Fond 7. Magyar Szemle Társaság. 299/22.

⁴⁷ CSEKEY 1937b: 5–6.

⁴⁸ CSEKEY 1937b: 6.

⁴⁹ CSEKEY 1937b: 6–7.

⁵⁰ CSEKEY 1937b: 7.

⁵¹ CSEKEY 1937b: 7.

lyettesítsen, nincsen.”⁵² A kormányzó jogállása sok hasonlatosságot mutatott a „népképviseleti köztársasági elnök” jogállásával.⁵³ Miután az államforma kérdését nem a „programmatikus kinyilatkoztatások” – miként az 2394/1920. ME számú rendelet intézkedései –, hanem az alkotmánynak a legfőbb állami szervekre vonatkozó rendelkezései döntik el, jogelméleti szempontból a cikkíró igazat adott Adolf Merkl Magyarország köztársasági államformára vonatkozó, évekkel korábbi megállapításának.⁵⁴

A tanulmány három jellemzőnek tekintett szempont alapján tett különbséget a monarchikus és a republikánus államfők között: 1. a monarcha elvben élethossziglan tölti be tisztségét, a köztársasági elnök működési ideje viszont meghatározott ideig tart, 2. a monarcha örökletes jogon, a köztársasági elnök pedig választás útján kerül az állam élére, 3. a monarcha felelőtlen, a köztársasági államfő viszont felelősségre vonható.⁵⁵ Csekey István amellett érvelt, hogy amennyiben a kormányzó jogállását szabályozó törvényi rendelkezéseket e jogelméletinek tekintett kritériumok alapján veszik vizsgálat alá, akkor eléggé egyértelműen lehet arra a következtetésre jutni, hogy a kormányzó jogállása megegyezik a köztársasági elnök jogállásával.⁵⁶ Mindez a helytelenül megalkotott 1920. évi I. tc.-re vezethető vissza, amely voltaképpen ellenkező hatást ért el, mint amit szándékozott. Nem vezette ugyanis vissza a nemzetet „az ősi alkotmányosság ösvényére”, hanem az alkotmányjogi intézmények fejlődését tartalmi értelemben „erősen köztársasági irányba terelte”.⁵⁷ A kormányzói intézmény azóta elvesztette eredeti értelmét, hiszen többé már nem ideiglenes jellegű, ugyanis állandósulni látszik a kormányzói méltóság. A provizórium közeli megszűnését sem sorolta a reális alternatívák közé. Az államformát illetően jogelméleti szempontból kétféle utat vázolt fel. Ha elismerik, hogy a kormányzó a királyt helyettesítő régens minőségében jár el, akkor monarchikus az államforma, ha viszont a kormányzót valószínűs államfőnek tekintik, akkor pedig köztársasági az államforma.⁵⁸ Ehhez képest Csekey a kormányzót olyan sui generis intézménynek tekintette, amely egyaránt különbözött a régensségtől és a gyámkormányzóságtól. Amíg a régens, illetve a gyámkormányzó a király személyét, addig a kormányzó „a személytelen királyi szervet” helyettesíti.⁵⁹ Miután a detronizált uralkodó halála óta a kormányzó legfeljebb csak a személytelen királyi szervet helyettesítheti, Magyarország államformáját Csekey István „kvázi-monarchiának” tekintette.⁶⁰

⁵² CSEKEY 1937b: 8.

⁵³ CSEKEY 1937b: 9.

⁵⁴ CSEKEY 1937b: 9.

⁵⁵ CSEKEY 1937b: 9.

⁵⁶ CSEKEY 1937b: 10.

⁵⁷ CSEKEY 1937b: 10.

⁵⁸ CSEKEY 1937b: 11.

⁵⁹ CSEKEY 1937b: 11.

⁶⁰ CSEKEY 1937b: 12. A kortárs államelméleti irodalmat is foglalkoztatja a két világháború „király nélküli királyság” államformájának kérdése. Takács Péter találó meglátása szerint ezt az államformát nem úgy kell felfognunk, hogy „királyság, kormányzóval az élen”, hanem úgy, hogy „monarchia, kormányzóval a király helyén”. TAKÁCS 2020: 460.

Amennyiben Magyarország hű kíván maradni a monarchikus államformához, akkor annak intézményes fenntartásáról is gondoskodni kell. A királyság intézményes megerősítése pedig, ha magának a királykérdésnek a rendezése nem is lehetséges – azaz a királyi trón továbbra is betöltetlen marad –, a személytelen királyi intézményt megtestesítő kormányzó jogköreinek kiterjesztése útján valósítható meg. Az államforma rendezésének kérdése tehát elválhat az uralkodói (államfői) tisztség betöltésének kérdésétől.

De lege ferenda javaslatait pontokban foglalta össze.⁶¹

1. Biztosítani kell a kormányzó számára a törvényszentesítési jogot. Ennek legfőbb indokaként arra hivatkozott, hogy a szentesítés révén a kormányzó – az uralkodóhoz hasonlóan – a törvényhozó hatalom részévé válna. A vétójog ugyanis – amelynek korlátozott formájával a kormányzót is felruházták – a már elfogadott törvény hatálybalépésének megakadályozására irányuló intézmény. A monarchikus ideát kifejező szentesítést pozitív tartalmú, a „köztársasági jellegű” vétójogot viszont negatív tartalmú jogosítványnak tekintette.⁶²

A történeti alkotmány időszakának felfogása szerint, miként ezt az 1791. évi XII. tc. rögzítette is, a törvények meghozatalának, eltörlésének és magyarázatának joga a törvényesen megkoronázott uralkodót és a kétkamarás törvényhozó testületet együttesen illette meg. Erre a szempontra a közjogi provizórium időszakában általában a legitimista közjogászok hivatkoztak.⁶³

2. A főkegyúri jog gyakorlásából nem zárható ki a kormányzó. A kizárást ugyanis sem jogtörténeti, sem alkotmányjogi szempontból nem tartotta indokoltnak. Alkotmányjogi érveként az 1920. évi I. tc.-hez fűzött indokolásra hivatkozott, miszerint a magyar állam – ha a kormányzó személyesen nem is – fenntartja magának a jogot, hogy a szent koronával egybefoglalt főkegyúri jogot a kormányzóság ideje alatt is érvényesíteni kívánja. Megoldási lehetőségként a Szentszék és a magyar állam közti konkordátum megkötését vetette fel.⁶⁴

Az 1920 után érvényesülő hivatalos álláspont a főkegyúri jogot nem személyhez, azaz az apostoli magyar király személyéhez fűződő jogosítványnak, hanem a Szent Koronát, azaz a magyar államot megillető jogosítványnak tekintette. A Szentszék a magyar uralkodók főkegyúri jogok közé tartozó főpapkinevezési (prezentálási) jogát formálisan ugyan sohasem ismerte el, a gyakorlatban azonban évszázadok óta tudomásul vette. Az 1927-ben a magyar állam és a Szentszék között létrejött – *intesa simplicének*, azaz egyszerű megállapodásnak nevezett – részleges egyezmény értelmében a joghatósággal rendelkező főpapat, miként az érsekeket, a megyéspüspököket, valamint a pannonhalmi főapátot a Szentszék nevezi ki. A kinevezést megelőzően

⁶¹ CSEKEY 1937b: 14–16.

⁶² CSEKEY 1937b: 14.

⁶³ MOLNÁR 1927: 9.

⁶⁴ CSEKEY 1937b: 15.

„...hisz minden alkotmányjogi tanulmányban van politikum” – Csekey István írásai...

azonban a magyar kormányzat nem hivatalos úton a Szentszékét tájékoztatja azokról a személyekről, akiket alkalmasnak tart a kinevezésre. Amennyiben a Szentszék választása más személyre esne, a Szentszék tájékozódik a magyar kormánynál, hogy van-e politikai szempontból kifogása a Szentszék jelöltjével szemben.⁶⁵

3. Meg kell szüntetni a kormányzó felelősségre vonásának lehetőségét. Miután a kormányzó személye „szent és sérthetetlen”, jogi abszurdumnak tekintette a felelősségre vonás intézményét. „Sérthetlenség és felelősségrevonás egymás mellett meg nem állhatnak.”⁶⁶

4. Megfontolandónak tartotta, hogy *kormányzó* helyett a monarchikus ideát jobban kifejező – egyúttal *felség* megszólítással járó – *fejedelemnek* neveznék az államfőt. A kormányzó elnevezést ugyanis „köztársasági ízűnek” tekintette.⁶⁷

5. Gondoskodni kell a kormányzó helyetteséről, valamint az utódlás kérdéséről is. A kormányzó helyettesítése kapcsán az alkormányzói intézmény felélesztését, vagy pedig a kormányzótanács felállítását javasolta. Az 1926. évi XXII. tc. mindössze arról rendelkezett, hogy amennyiben a kormányzói tisztség még az államfői hatalom gyakorlásának végleges rendezése előtt szűnne meg, akkor az újonnan megválasztott kormányzó eskületételeig a halaszthatatlan államfői teendőket a minisztertanács látja el. Csekey ezzel szemben helyesebbnek tartotta volna, ha ebben az esetben a hatalom gyakorlása a kormányzó jogalkotó által megnevezett helyettesére szállna át.⁶⁸

6. Szükségesnek tartotta, hogy a nemességadományozás jogával szintén felruházzák a kormányzót, hiszen ezzel a jogosítvánnyal Magyarország kormányzói korábban is rendelkeztek. Ennek a jognak a gyakorlatát viszont annyiban érné korlátozás, amennyiben a kormányzó általi nemességadományozást utóbb a koronás királynak kellene megerősítenie. A nemességadományozás melletti érvként hivatkozott a hűbéri jellegű birtokadományral Horthy Miklós kormányzó által életre hívott vitézi rend létre.⁶⁹

A tanulmány összegzéseként Csekey István két további érveléssel igyekezett alátámasztani a kormányzói jogkör kiterjesztésének szükségességét. Meggyőződése szerint a kormányzói tisztséget betöltő Horthy Miklós személye iránti bizalom kiteljesedését jelentené, ha a törvényhozás eltörölné azokat a jogkörével összefüggő korlátozásokat, „amelyek sem történelmi, sem alkotmányjogi szempontból nem indokolhatók”, hovatovább ellentétben állnak az „ezeréves magyar királyság eszméjével”.⁷⁰ Ez a javaslat

⁶⁵ SCHWEITZER 2018: 135.

⁶⁶ CSEKEY 1937b: 15.

⁶⁷ CSEKEY 1937b: 15.

⁶⁸ CSEKEY 1937b: 15–16.

⁶⁹ CSEKEY 1937b: 14–15.

⁷⁰ CSEKEY 1937b: 16.

elégge egyértelműen a személyre szabott jogalkotás esetét merítette volna ki. Emellett aktuálpolitikai szempontokkal is indokolta az államfői jogosítványok bővítését. Amennyiben ugyanis Magyarország megtartja a parlamentáris kormányformát, a jogalkotónak gondoskodnia kell az általános, titkos választójog bevezetéséről, ami viszont „megnyitná a lehetőséget az esetleges szélsőséges párturalom érvényesüléséhez”. Csekey István szerint kizárólag „a megfelelő jogkörrel, erővel és hatalommal rendelkező”, pártok feletti államfő lenne képes biztosítani a helyes egyensúlyt az államhatalmi tényezők között.⁷¹ Vagyis a kormányzói jogkör meghatározott személyre korlátozott kiterjesztése a titkos választójog bevezetésével szembeni közjogi biztosíték szerepét töltheti be.

„... váratlan visszhangja támadt (...) igénytelen cikkünknek...”

Vélhetően Csekey István sem gondolta egészen komolyan az alcímben idézett félmondatot, hiszen sejtenie kellett, hogy mire számíthat az, aki követ hajít az állóvízbe.⁷² A vitaindító kétségkívül felpezsdítette a kormányzói jogkör kiterjesztésével összefüggő szakmai diskurzusokat. Amint erről Szekfű Gyula is beszámolt Bethlen Istvánhoz 1937. január 12-én intézett levelében: a cikk „meglehetős feltűnést keltett”, aminek következtében már többen jelezték, hogy reflektálnának a felvetésekre.⁷³ A reflexiók közlésétől Szekfű Gyula általában arra hivatkozással zárkózott el, hogy a *Magyar Szemle* a kezdetektől fogva tartózkodik a polemikus írások megjelentetésétől. Ugyanakkor azt javasolta Bethlen Istvánnak, hogy a beérkezett művek közül Ottlik László írásával mégiscsak tegyenek kivételt, hiszen a szerző a kérdés aktuális vonatkozásait elméleti síkra tereli vissza, és amennyiben ezt az írást megjelentetnék, úgy az egész ügyet a folyóirat hasábjain akár le is lehetne zárni.⁷⁴ Ottlik László a Miniszterelnökség nemzetiségi és kisebbségi osztálya tisztviselőjeként Bethlen István miniszterelnök bizalmasai közé tartozott,⁷⁵ ugyanakkor a társadalomtan egyetemi magántanáraként otthonosan mozgott a tudomány világában is.

Ottlik László egyik Szekfű Gyulához intézett leveléből derül ki, hogy a közlésre szánt kéziratból – a szükségesnek tartott rövidítésektől eltekintve – kihagyta azokat a részeket is, amelyekkel Bethlen István nem értett egyet.

„Márciusra kegyesen elfogadott cikkem kéziratát azzal a megjegyzéssel van szerencsém Hozzád eljuttatni, hogy – a tekintettel az e kérdésben Csekey cikkéhez fűzött bírálatokra – a cikket átalakítottam, úgyszólván annak tengelyében ma már nem Csekey kritikája, hanem a saját javaslatom pozitív része, a nádori méltóság

⁷¹ CSEKEY 1937b: 16.

⁷² CSEKEY 1937c: 105.

⁷³ Szekfű Gyula levele Bethlen Istvánnak. Budapest, 1937. január 12. OSZK Kézirattár. Fond 7. Magyar Szemle Társaság. 187/118.

⁷⁴ Magyar Szemle Társaság. 187/118.

⁷⁵ SZABADFALVI 2019: 12.

betöltésére vonatkozó eszme áll, amelyet teljességgel megindokoltam. Ennek dacára semminemű eszmei változás nincs: a cikk minden lényeges tekintetben ma is azonos az eredeti kézirattal, amiből csak azt hagytam ki, amit B. I. kifogásolt.”⁷⁶

Ottlik ugyanakkor azt kérte Szekfűtől, hogy a szerzői névsorban „hivatalos minőségét” ne tüntessék fel, nehogy az a látszata legyen írásának, mintha annak – miként maga Ottlik is idézőjelek közé tette – „félhivatalos” jellege lenne.⁷⁷

Ottlik László írása egyrészt a nádori méltóság felélesztése mellett érvelt, másrészt viszont az államforma kérdéskörét érintette.⁷⁸ A nádori tisztség felélesztésének gondolata nem új keletű, hiszen már az 1920. évi I. tc. kapcsán is felmerült a királyt akadályoztatása miatt helyettesítő nádori méltóság (hivatal) újbóli betöltésének lehetősége.⁷⁹ A nádori méltóság felélesztését Ottlik László ugyanakkor összekapcsolta a Csekey István által javasolt fejedelmi cím elvetésével. Történelmi párhuzamok alapján ugyanis úgy vélte, hogy a fejedelem éppen azt az államformát – az arisztokratikus köztársaságot – testesíti meg, amellyel Csekey István sem azonosult.⁸⁰ Csekey javaslatának elfogadása azt a látszatot keltené, hogy „a magyar királyság államformája most már valóban végképp megváltozott.”⁸¹ A kormányzó számára adandó fejedelmi címmel szemben Ottlik az István nádor lemondása óta 1848 óta üresedésben lévő nádori méltóság betöltését tekintette célravezetőnek. Javaslatára szerint mindaddig, amíg nincs az országnak törvényesen megkoronázott királya, a nádort mint kormányzót az 1848. évi III. tc. rendelkezéseinek figyelembevételével a végrehajtó hatalom mellett a teljes királyi jogkör gyakorlásával is fel kellene ruházni.⁸² A „rekonstituált” nádori méltóság a hivatalban lévő kormányzót illetné, aki „kormányzó-nádorként” mindaddig az ország élén áll, amíg nincs az országnak törvényesen megkoronázott királya.⁸³ Ottlik meggyőződése szerint ezzel a megoldással lehetne a provizórium időszakát megszüntetni, egyúttal „az alkotmány rendes formáit” helyreállítani. Miután a kormányzó a „megkoronázott”, nem pedig a „kalapos” királyt helyettesíti, Ottlik szerint elvileg nincsenek és nem is lehetnek olyan uralkodó jogok, amelyek gyakorlása tekintetében „a nádor kormányzói hatáskörét” korlátozni kellene.⁸⁴

Ottlik László írása a nádori intézmény mellett az államforma kérdésével is foglalkozott. Arra nézve, hogy mi is lehet egy adott „közület” államformája, azt tekintette irányadónak, hogy maga az adott „közület” minek nevezi önmagát a hivatalos megnyilatkozásokban, továbbá azt a körülményt, hogy „ezt a nomenklatúrát a diplomáciai

⁷⁶ Ottlik László levele Szekfű Gyulának. Budapest, 1937. február 5. OSZK Kézirattár. Fond 7. Magyar Szemle Társaság. 1573/72.

⁷⁷ Magyar Szemle Társaság. 1573/72.

⁷⁸ OTTLIK 1937: 212–222.

⁷⁹ Lásd pl. EGYED 1921: 281–291.

⁸⁰ OTTLIK 1937: 216.

⁸¹ OTTLIK 1937: 216.

⁸² OTTLIK 1937: 217.

⁸³ OTTLIK 1937: 217–218.

⁸⁴ OTTLIK 1937: 220.

gyakorlat is szentesítette-e”.⁸⁵ Ezek alapján minden kétséget kizáróan királyságnak tartotta Magyarország államformáját, hiszen a közjogi megnyilatkozások királyságnak nevezik az országot, ugyanakkor Magyarország királyságként élvez nemzetközi elismerést is.⁸⁶ A terminológia használatát illetően bírálattal illette Csekey Istvánt, aki a királyság fogalmát „összefuttatta” a monarchia fogalmával, aminek következtében nem tett különbséget a „monarchikus” és a „nem-royalisztikus” államformák között. Ottlik a monarchiát olyan jogelméleti kategóriának tekintette, amelynek ismérvei az alkotmánynak az államhatalom funkcióinak és a hatalmi kompetenciáknak elosztására irányuló rendelkezéseiben rejlenek. A történeti kategóriaként értelmezett királyságot pedig inkább esztétikai, mintsem szigorú értelemben vett alkotmányjogi kritériumokkal rendelkező államformának tartotta.⁸⁷ A magyar alkotmány viszont ugyanúgy ragaszkodott a királysághoz, mint a monarchiához. Éppen e miatt a kettség miatt hangsúlyozta, hogy nem elegendő a kormányzót a királyi hatalom jogköreivel felruházni, hiszen úgy kell megalkotni az alkotmányjogi reformokat, hogy azok megfeleljenek az aktuális politikai helyzetnek, továbbá a történeti alkotmány alapján oly módon oldják meg az államfői hatalom kérdését, „hogy a történeti királyság államformája ezáltal minden kétségen felül kifejezésre jusson”. A megalkotandó alkotmányjogi reformoknak nem utolsósorban méltó kifejezést kell adniuk a nemzet hálájának és hódolatának Horthy Miklós kormányzó iránt.⁸⁸

Szekfű Gyula eredeti szándékai szerint a *Magyar Szemle* a továbbiakban már nem kívánt foglalkozni a kormányzói jogkör kiterjesztésével. Ám miután Szekfű Gyula arról értesült, hogy Bethlen István jónak látná a kormányzói jogköréről szóló további cikkek közlését, azt javasolta, hogy kérjék fel Egyed Istvánt, a József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem jogászprofesszorát a vitát „véggépp befejező” tanulmány megírására.⁸⁹ Egyed István felkéréséről Szekfű Gyula tájékoztatta Csekey Istvánt, aki ettől egyáltalán nem volt elragadtatva. Ennek hangot is adott 1937. április 6-i, Szekfű Gyulához intézett levelében. „Egészen bizalmasan felhívom rá figyelmeidet, hogy az illetőtől most már harmadízben jelent meg erről a kérdéstről majdnem teljesen ugyanaz. [...] Miután ő volt az ominózus 1920. I. tc. miniszteriális előkészítője, amelyet már kéz ízben kellett módosítani, nyilvánvaló, hogy tűzzel-vassal ez ellen dolgozik.”⁹⁰ Kétségtelen, hogy Egyed István az Igazságügyi Minisztérium törvény-előkészítő osztályának munkatársaként korábban több közjogi vonatkozású törvényjavaslat, így az 1920. évi I. tc. előkészítésében is szerepet vállalt. Külső

⁸⁵ OTTLIK 1937: 212.

⁸⁶ OTTLIK 1937: 212.

⁸⁷ OTTLIK 1937: 215.

⁸⁸ OTTLIK 1937: 216.

⁸⁹ Szekfű Gyula levele Bethlen Istvánnak. Budapest, 1937. március 4. OSZK Kézirattár. Fond 7. Magyar Szemle Társaság. 187/123.

⁹⁰ Csekey István levele Szekfű Gyulának. Szeged, 1937. április 6. OSZK Kézirattár. Fond 7. Magyar Szemle Társaság. 299/25. Csekey a fent idézett levélben Egyed következő írásaira utalt: A kormányzói jogkör rendezése (*Magyarság*, 1937. január 21. 1.), valamint Alkotmányjogi reformok (*Magyar Jogi Szemle*, 1937. március, 101–112.).

szakértőként pedig a kormányzat a későbbiekben is igényt tartott Egyed István közreműködésére.⁹¹ Szekfű Gyula hamarosan már arról tájékoztatta Csekey Istvánt, hogy Egyed István már el is küldte a cikket, amely összefoglalhatja az olvasóközönség számára az „egész kérdéskomplexumot”. A szerkesztőségnek amúgy is az volt a célja, hogy a különböző vélemények számára biztosítson publikálási lehetőséget.⁹²

Egyed István *A kormányzói intézmény* címen megjelent írásában a reformellenes megfontolások tükröződtek.⁹³ A tanulmány kiindulópontja szerint a kormányváltással politikai szempontból okafoyottá vált a kormányzói jogkör reformja, hiszen „az abszolutisztikus kormányzati irány hanyatlásával” a kilátásba helyezett reform egyik legfontosabb indoka veszett el.⁹⁴ Arra is utalt, hogy a politikai életben egyre általánosabbá vált az a felfogás, hogy csak a legnagyobb óvatossággal szabad az alkotmányos intézményekhez nyúlni, és „ha feltétlen szükségesség és gyakorlati érdek nem indokolja”, akkor a reformokat lehetőleg kerülni kell.⁹⁵ Egyednek természetesen reflektálnia kellett Csekey 1920. évi I. tc.-et érintő bírálataira is. Ennek kapcsán hivatkozott arra, hogy a kormányzói jogosítványok akkori szabályozásakor nem valamiféle „szűkkeblűség vagy bizalmatlanság” vezérelte a jogalkotót, hanem három körülménynek – a történelmi példák tudatos követésének, a magyar alkotmány szellemének, valamint a korszak „általános demokratikus irányú” közfelfogásának – az együttes hatását kívánta érvényesíteni.⁹⁶ Miközben elismerte, hogy az azóta eltelt időszakban széles körben merült fel a kormányzói jogkör kiterjesztésének igénye, azt is nyilvánvalóvá tette, hogy ezeknek a javaslatoknak a többségével nem tud azonosulni. A kormányzói jogkör addigi kiterjesztései – az 1920. évi XVII. tc., valamint az 1933. évi XXIII. tc. – a kormányzót amúgy is az államélet „vezető tényezőjévé” tették, miközben a kormányzói jogkör további kiterjesztésére irányuló javaslatok túlnyomó része – a főkegyúri jogra vonatkozó indítványtól eltekintve – „semmilyen különösebb gyakorlati eredményt nem jelentene”.⁹⁷ A reformtervek többségéről azt tartotta, hogy azok ellentétesek az alkotmány „ősi elveivel”, miközben elhomályosítják az egyik legfontosabb alkotmánybiztosítékot, miszerint törvényes király hiányában a nemzetre száll vissza az államhatalom egésze, és koronázás nélkül az államfő nem gyakorolhatja a teljes királyi hatalmat.⁹⁸ A felmerülő javaslatok közül kizárólag a törvényvisszaküldési jog megerősítését, valamint az utódajánlási jog megadását tartotta figyelembe vehetőnek. Ezen elgondolásokkal szemben viszont sokkal fontosabbnak tartotta a felsőház „ősi egyenjogúságának” visszaállítására irányuló javaslatot.⁹⁹

⁹¹ Egyed István működéséhez lásd Koi 2016.

⁹² Szekfű Gyula levele Csekey Istvánnak. Budapest, 1937. április 10. OSZK Kézirattár. Fond 7. Magyar Szemle Társaság. 299/26.

⁹³ EGYED 1937: 16–22.

⁹⁴ EGYED 1937: 17.

⁹⁵ EGYED 1937: 17.

⁹⁶ EGYED 1937: 19.

⁹⁷ EGYED 1937: 20–21.

⁹⁸ EGYED 1937: 22.

⁹⁹ EGYED 1937: 22.

A *Magyar Szemle* mellett további fórumokon – napisajtóban, folyóiratban, közéleti anketon – is foglalkoztak a kilátásba helyezett alkotmányjogi reformokkal, így a kormányzói jogkör kiterjesztésével. Csekey István javaslatai ugyanakkor sok ellenvetést is kiváltottak. Az ellenzők álláspontja szerint a kormányzót amiatt nem lehet felruházni a törvényszentesítés jogával, mert – miként Tomcsányi Móric, a budapesti tudományegyetem közjogászprofesszora nyilatkozta – a szentesítési jog a megkoronázott királyt, vagy pedig a megkoronázott, de a kormányzásban akadályozott király helyettesítésében a kormányzót illette meg. A vétójog megerősítését azonban elképzelhetőnek tartotta.¹⁰⁰ A kormányzó számára biztosítandó főkegyúri joggal szemben Baranyay Jusztin, a budapesti tudományegyetem egyházjogprofesszora egyrésről arra hivatkozott, hogy amíg nem lesz „legitim koronás” uralkodója Magyarországnak, addig nem szükséges megbolygatni a főkegyúri joggal összefüggő gyakorlatot, másrésről pedig arra hívta fel a figyelmet, hogy szükségtelen lenne konkordátumot kötnie az egymással amúgy is jó viszonyt ápoló Magyarországnak és a Szentszéknek.¹⁰¹ Buza László vitatta továbbá, hogy a kormányzó sérthetlenségéből szükségszerűen következne a kormányzó felelősségre vonásának lehetetlensége. „A sérthetlenség és a felelőtlenség nem azonos fogalmak.”¹⁰² A kormányzót esetlegesen megillető „felség” megszólítást illetően pedig Zsedényi Béla, a miskolci evangélikus jogakadémia közjogászprofesszora arra utalt, hogy az ideiglenes államfői szerv elnevezésének megváltoztatása „a jelen átmeneti alkotmányjogi helyzet és az ősi alkotmány rendje közötti nem a harmónia útját egyengetné, hanem további diszharmóniákat teremtené.”¹⁰³ A kormányzó utódkijelölési jogával szemben Moór Gyula, a budapesti tudományegyetem jogbölcselet-professzora arra emlékeztetett, hogy ez a jogosultság a magyar király alkotmányos jogai között nem szerepelt, de rendszerint még az „abszolút monarchát” sem illette meg.¹⁰⁴ Amíg Polner Ödön, a szegedi tudományegyetem nyugalmazott közjogászprofesszora a nemességadományozási jogot a kormányzónak megadhatónak vélte, bár ennek időszerűségéről nem volt meggyőződve,¹⁰⁵ addig Baranyay Jusztin „tragikomikus históriának” tartotta volna a nemességadományozási jog biztosítását, ami ráadásul a „civilizált világ” szánakozó megvetését is kiváltotta volna.¹⁰⁶ Ebben az időszakban természetesen Csekey István is közzétett néhány cikket, bár ezek a szélesebb olvasóközönséghez szóló írások újabb gondolatokat már nemigen tartalmaztak, inkább a sajtóban megjelenő bírálatokra reflektáltak, illetve a vitaindító tanulmányhoz fűztek kiegészítő magyarázatokat.¹⁰⁷ A tudományos közvélemény számára ugyanakkor még az 1937. évi XIX. tc. elfogadása előtt nagy ívű tanulmányban foglalta össze addigi javaslatait, valamint a vitaindító óta megjelent szakmai reflexiókra

¹⁰⁰ Nemzeti Ujság 1937: 17.

¹⁰¹ BARANYAY 1937: 103.

¹⁰² BUZA 1937: 113.

¹⁰³ ZSEDÉNYI 1937: 91–92.

¹⁰⁴ Nemzeti Ujság 1937: 17–18.

¹⁰⁵ POLNER 1937: 100.

¹⁰⁶ BARANYAY 1937: 99.

¹⁰⁷ Lásd CSEKEY 1937a: 5–6, valamint CSEKEY 1937d: 5.

adandó válaszait. Szándéka egyrészt arra irányulhatott, hogy a vele egyetértő szerzők nézeteivel saját álláspontját erősítse, másrészt arra törekedett, hogy az ellentétes felfogást vallók állításait cáfolja meg.¹⁰⁸ A tanulmány összegzéseként megállapította, hogy a kormányzói méltóság szabályozásával a magyar alkotmány jog helyesen alakította ki az olyannyira hiányzó királyhelyettesítő régensi intézményt.¹⁰⁹ Miközben a kormányzót általában megillette a királyi hatalomban foglalt jogok alkotmányos gyakorlata, több tekintetben is különbözött a királytól: nem koronázták meg, hatalma nem örökletes és nem is tart élethossziglan, hanem addig az időpontig – bár ez kissé dodonai módon hangzott –, „amíg a nemzet nem intézkedik a trón betöltése tekintetében”.¹¹⁰ Ugyanakkor azt a régről ismert nézetét is megerősítette, hogy amíg a királyi szervet pótló kormányzót nem ruházzák fel a törvényszentesítés jogával, illetve nem mentesítik a jogi felelősségre vonás alól, addig a kormányzó „a magát királyságnak nevező magyar államnak köztársasági szerve lesz”.¹¹¹ Igazán lényegesnek azonban azt tartotta, hogy „a királyság intézménye és a szent korona tanban megnyilvánuló monarchikus gondolat” ne halványuljon el Magyarországon.¹¹²

Időközben Darányi Kálmán miniszterelnök 1937. június 25-én beterjesztette a képviselőházban a kormányzói jogkör kiterjesztéséről és a kormányzóválasztásról szóló törvényjavaslatot.¹¹³ A hetekkel később elfogadott 1937. évi XIX. tc. jelentősen növelte a kormányzó szuszpenzív vétőjogát, biztosította a kormányzó számára az utódajánlás jogát, valamint a vegyes és hatályba léptető rendelkezések között kimondta, hogy a kormányzó nem vonható felelősségre az országgyűlés által. A törvénycikk arról is gondoskodott, hogy a kormányzói tiszttel megüresedése és az új kormányzó megválasztása közti időszakban a magas közjogi méltóságokból – a miniszterelnökből, az országgyűlés két háza elnökéből, a hercegprímásból, a Kúria elnökéből, a Közigazgatási Bíróság elnökéből, valamint a honvédség főparancsnokából – álló ügynevezett országtanács lássa el az államfői teendőket. E rendelkezésekkel összefüggésben újra is szabályozták az új kormányzó megválasztására irányuló rendelkezéseket. A főkegyúri jogra vonatkozóan a jogalkotó a vegyes és hatályba léptető rendelkezések között deklarálta, hogy a magyar király főkegyúri jogát nem érinti az a körülmény, hogy a kormányzó a főkegyúri jogot nem gyakorolja.

Az államfői jogosultságok 1937. évi XIX. tc. általi kibővítését összességében a mérseklet jellemezte. Úgy tűnik, hogy az államforma meghatározása körül Csekey István által jelzett bizonytalanságokra a törvényi rendelkezések sem adtak egyértelmű választ: Magyarországot továbbra is a monarchia és a republika közti átmeneti, a kétféle államforma elemeit vegyítő, hibrid államforma jellemezte. Kétségtelen ugyanakkor, hogy a kormányzó felelősségre vonásának kizárása, valamint az utódajánlási

¹⁰⁸ CSEKEY 1937c: különösen 126–155.

¹⁰⁹ CSEKEY 1937c: 150.

¹¹⁰ CSEKEY 1937c: 150–151.

¹¹¹ CSEKEY 1937c: 153.

¹¹² CSEKEY 1937c: 155.

¹¹³ 456. szám. Törvényjavaslat a kormányzói jogkör kiterjesztéséről és a kormányzóválasztásról 1937: 662–683.

jog lehetőségének biztosítása a monarchikus elv felé való óvatos elmozdulásként is értelmezhető.

A kormányzó jogállásával és jogköreivel összefüggő kérdések a kormányzóhelyettesi intézmény felállításáról rendelkező 1942. évi II. tc. elfogadásáig lekerültek a napirendről. A kormányzóhelyettesi intézményről Csekey István már nem tett közzé önálló tanulmányt. A közjogi nézetei monografikus összefoglalását nyújtó *Magyarország alkotmánya* című, 1943-ban megjelent kötetében a következőképp mutatta be az addigra már az 1942-ben kormányzóhelyettesé választott Horthy István (1904–1942) tragikus halála miatt üresedésben lévő intézményt:

„A nagy sietséggel megalkotott 1920: I. tc., amely a válságos korszakban annak idején szinte 'magyar királyi köztársaságot' teremtett, egyebek közt abban is hiányos volt, hogy nem gondoskodott a kormányzó helyettesítéséről. A kormányzói jogkör fokozatos kiterjesztésének egyik lényeges állomása volt a kormányzóhelyettesről szóló 1942: II. tc. Ez kimondja, hogy addig, amíg a kormányzót tisztének személyes ellátásban távollét, betegség vagy más ok akadályozza, valamint némi korlátozással a kormányzói tiszt üresedésekor is, kormányzóhelyettes lássa el a kormányzói tiszteket. A kormányzóhelyettes ilyenkor a kormányzó nevében annak valamennyi jogát gyakorolhatja az utódajánlási jog kivételével.”¹¹⁴

Miközben Csekey István Magyarország államformáját monarchikusnak tekintette, arra az ellentmondásra is rámutatott, hogy a provizórium és a monarchia kizárják egymást:

„Az alkotmányosság helyreállításáról szóló 1920: I. tc. ugyan külpolitikai okokból egyelőre nyitva hagyta az államforma kérdését, de már az 1920 márc. 18-i 2.394/1920. M. E. sz. kormányrendelet úgy intézkedett, hogy a hatóságok és állások ismét a »királyi« címet használják; az 1921: XLVII. tc. pedig határozottan állást foglalt az államforma kérdésében, amikor kimondotta, hogy a nemzet a királyság ősi államformáját változatlanul fenntartja. A királyi szék azonban jelenleg üres, mivel az 1921: XLVII. tc., amely 1921 nov. 6-án lépett hatályba, IV. Károly király uralkodói jogait megszüntnek nyilvánítván, a királyi trón betöltését egyelőre elhalasztotta. Azóta Magyarországon az államfői hatalom gyakorlása tekintetében ideiglenes helyzet, ún. provizórium keletkezett. Ennek intézményei természetesen nem felelnek meg monarchikus követelményeknek, mivel a monarchia sohasem lehet ideiglenes természetű, úgyhogy a monarchia és a provizórium fogalmi kizárják egymást. Magyarország államformája mégis változatlanul

¹¹⁴ CSEKEY 1943: 136.

„...hisz minden alkotmányjogi tanulmányban van politikum” – Csekey István írásai...

a királyság maradt, mert a vele ellenkező intézmények kifejezetten csak ideiglenes jellegűek.”¹¹⁵

* * *

Csekey István kormányzói intézményről és kormányzói jogköréről szóló írásainak jelentőségét a vitára serkentő javaslatokon kívül abban láthatjuk, hogy az államforma mibenléte körüli bizonytalanságok mellett arra is rávilágított, hogy az alkotmányosságot 1920-ban, illetve azt követően végső soron nem az „ősi alkotmány” rendelkezései és szelleme alapján állították helyre. Ennek a kijelentésnek egyik bizonyítékát pedig éppenséggel a trónjától megfosztott uralkodó halála után az addigi ideiglenes államfőből lényegében sui generis államfővé váló kormányzó „köztársasági ízű” státusza és jogköre jelentette.

Irodalomjegyzék

Az 1935. évi április hó 27-ére hirdetett Országgyűlés Képviselőházának naplója X. kötet (1936).

Budapest: Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt.

A kormányzói jogkör új szabályozásáról. *Nemzeti Ujság*, 1937. február 14. 17–18.

ANTAL Tamás – RUSZOLY József (2020): Csekey István (1889–1963). *Acta Universitatis Szegediensis.*

Forum. Acta Juridica et Politica, 10(1), 156–168.

Bethlen István gróf a választójogi anketon leleplezte a közelmúlt politikai kulisszatitkait (1936).

Magyarság, 17(278), 4.

BUZA László (1920): A királyválasztás joga. *Magyar Jogi Szemle*, 1(2), 83–87.

BUZA László (1937): A kormányzói jogkör kiterjesztése. *Jogállam*, 36(3–4), 109–115.

BARANYAY Jusztin (1937): Csekey István hat pontja. *Katolikus Szemle*, 51(2), 99–103.

CSEKEY István (1920a): A kormányzó és jogköre. *Magyar Jogi Szemle*, 1(5), 257–265.

CSEKEY István (1920b): A kormányzó jogkörének kiterjesztése. *Új Nemzedék*, 2(56), 1.

CSEKEY, Stephan (1926): *Ungarns Staatsrecht nach dem Weltkrieg*. Tübingen: J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), (Das Öffentliche Recht der Gegenwart. Jahrbuch Des Öffentlichen Rechts. Klny. a 14. kötetből)

CSEKEY István (1937a): A kormányzói jogkör kiterjesztése. *Magyarság*, 1937. január 19. 5–6.

CSEKEY István (1937b): A kormányzói jogkör kiterjesztése. *Magyar Szemle*, 29(1), 5–16.

CSEKEY István (1937c): A kormányzói jogkör reformja. *Acta Litterarum ac Scientiarum Reg.*

Universitatis Hung. Franciso-Iosephinae. Sectio Juridico-Politica, 10(5), 105–161.

CSEKEY István (1937d): Király és kormányzó. *Pesti Napló*, 1937. március 7. 5.

CSEKEY István (1943): *Magyarország alkotmánya*. Budapest: Renaissance.

¹¹⁵ CSEKEY 1943: 95. A provizórium és a monarchia egymáshoz való viszonyát illetően Buza László lényegében ugyanezt a véleményt képviselte: „A provizóriumban foglalt rendelkezések természetesen nem lehetnek olyanok, amelyek a monarchia követelményének megfelelnek. A monarchia és a provizórium fogalma ui. szükségképpen kizárják egymást. A monarchia sohasem lehet provizórikus monarchia.” *Magyar közjog*. Dr. Buza László egyetemi ny. r. tanár úr 1939/40. tanévi előadásai nyomán összeállította dr. Markovics János egyetemi gyakornok. MTA Könyvtára Kézirattára, Ms 4740/1. 87.

- EGYED István (1921): A király helyettesítése és a nádori intézmény felújítása. *Jogállam*, 20(8), 281–291.
- EGYED István (1927): Új magyar közjogi kézikönyvek (Dr. Faluhelyi Ferenc és dr. Molnár Kálmán közjegoi). *Jogtudományi Közlöny*, 62(3), 26.
- EGYED István (1937): A kormányzói intézmény. *Magyar Szemle*, 30(5), 16–22.
- Előadás Bécsben Magyarország közjogáról. Csekey István előadása a Bécsi Jogászegyletben. *Budapesti Hírlap*, 1926. február 26., 3.
- FALUHELYI Ferenc (1926): *Magyarország közjoga II. kötet*. Pécs: A Karl Könyvesbolt kiadása.
- GÁSPÁR Zoltán (1937): Közjogi villongások a kormányzói jogkör körül. *Szép Szó*, 5(17), 111–126.
- GERGELY Jenő (2001): *Gömbös Gyula. Politikai pályakép*. Budapest: Vince.
- JUSZTINGER János (2008): Csekey István. In KAJTÁR István (szerk.): *Pécsi jogászprofesszorok emlékezete (1923–2008). Antológia*. Pécs: Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudomány Kar, 23–35.
- KARDOS József (1983): Közjog-politikai vita a kormányzói jogkör kiterjesztéséről az 1930-as évek második felében. In KOVÁCS Kálmán (szerk.): *Az állami és jogintézmények változásai a XX. század első felében Magyarországon*. Budapest: ELTE Jogtörténeti Tanszék, 61–73.
- KARDOS József (1985): *A szentkorona-tan története*. Budapest: Akadémiai.
- KÉPES György (2020): A kormányzó. Királyhelyettes vagy de facto köztársasági elnök? In EL BEHEIRI Nadja – SZABÓ István (szerk.): *Viginti quinque annis. Emlékkonferencia Zlinszky János tiszteletére, a PPKE JÁK 25. jubileumi tanévében*. Budapest: Pázmány Press, 333–359.
- KÉPES György (2022): Lemondás, trónfosztás, halál: meddig volt Magyarország királya IV. Károly? *Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás*, 10(3), 4–17. Online: <https://doi.org/10.32575/ppb.2022.3.1>
- KOI Gyula (2016): *Egyed István élete és munkái*. Államtudományi Műhelytanulmányok, 2016/12. Budapest: Nemzeti Közszoigálati Egyetem.
- MERKL Adolf (1925): A mai Magyarország államformájának kérdéséről. *Jogtudományi Közlöny*, 60(5), 33–35.
- MOLNÁR Kálmán (1927): *A Szent Korona-tan kifejlődése és mai jelentősége*. Pécs: Dunántúli Egyetemi Nyomda.
- MOLNÁR Kálmán (1938): *Alkotmányjogi reformjaink az 1937 és 1938 években*. Pécs: Danubia.
- OLASZ Lajos (2009): A kormányzói jogkör. In ROMSICS Ignác (szerk.): *A magyar jobboldali hagyomány, 1900–1948*. Budapest: Osiris, 102–137.
- OTTLIK László (1937): A kormányzói intézmény reformja. *Magyar Szemle*, 29(3), 212–222.
- POLNER Ödön (1937): A kormányzói jogkör kiterjesztésének kérdése. *Magyar Jogi Szemle*, 18(3), 96–101.
- ROMSICS Ignác (1991): *Bethlen István. Politikai életrajz*. Budapest: Magyarsáigkutató Intézet.
- RUSZOLY József (2003): Csekey István és a magyar alkotmány. *Jogtörténeti Szemle*, 18(3), 37–46.
- SAÁD József (1997): A reformkonzervativizmus lapja. *Magyar Szemle*, 6(11–12), 23–37.
- SCHWEITZER Gábor (2018): „A tisztességes jogtanár”. *Molnár Kálmán pályaképe*. Budapest: MTA TK JTI.
- SCHWEITZER Gábor (2020): A Magyar Szemle vitacikkei a kormányzói jogkör kiterjesztéséről (1937). In EL BEHEIRI Nadja – SZABÓ István (szerk.): *Viginti quinque annis. Emlékkonferencia Zlinszky János tiszteletére, a PPKE JÁK 25. jubileumi tanévében*. Budapest: Pázmány Press, 397–417.
- SZABADFALVI József (2019): *Egy konzervatív állam- és politikatudós Ottlik László (1895–1945)*. Budapest – Debrecen: Dialóg Campus – Debreceni Egyetemi.

„...hisz minden alkotmányjogi tanulmányban van politikum” – Csekey István írásai...

- SZABÓ István (1996): A kormányzó jogállása (1920–1944). *Publicationes Universitatis Miskolciensis. Sectio Juridica et Politica*, 12, 117–172.
- SZABÓ István (2020): A tradicionális államforma. In EL BEHEIRI Nadja – SZABÓ István (szerk.): *Viginti quinque annis. Emlékkonferencia Zlinszky János tiszteletére, a PPKE JÁK 25. jubileumi tanévében*. Budapest: Pázmány Press, 419–426.
- SZOMBATFALVY György (1929): Rohan herceg a magyarokról. *Társadalomtudomány*, 9(3–4), 298–301.
- SZŐKE Domokos (1993): Konzervativizmus és liberalizmus válaszfútján. Bethlen István és a Magyar Szemle kapcsolatának történetéhez. *Századok*, 127(5–6), 738–749.
- TAKÁCS Péter (2017): A király nélküli királyság. *Jogtörténeti Szemle*, 15(3), 80–89.
- TAKÁCS Péter (2020): Egy „köztes” államforma-kategória lehetőségének mérlegelése Magyarország 1920 és 1944/46 közötti korszakára vonatkozóan. In EL BEHEIRI Nadja – SZABÓ István (szerk.): *Viginti quinque annis. Emlékkonferencia Zlinszky János tiszteletére, a PPKE JÁK 25. jubileumi tanévében*. Budapest: Pázmány Press, 445–462.
- TAMÁS András (2022): Az utolsó interregnum. *Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás*, 10(3), 18–27. Online: <https://doi.org/10.32575/ppb.2022.3.2>
- TECHET, Péter (2023): Adolf Merkl über die Staatsform des Königreichs Ungarn ohne König. *Zeitschrift für öffentliches Recht*, 78, 11–54. Online: <https://doi.org/10.33196/zoer202301001101>
- ZSEDÉNYI Béla (1937): A kormányzói jogkör kiterjesztése. *Miskolci Jogászélet*, 13(3), 81–107.